

Список використаних джерел

1. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022. № 64/2022. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.

3. Basic Principles on the Role of Lawyers: adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, 27 August 7 September. 1990. United Nations. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-role-lawyers>.

Рожнова Вікторія Василівна,
начальник відділу Офісу Генерального
прокурора, кандидат юридичних наук,
доцент

РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Як відомо, рішенням Європейської ради від 23.06.2022 Україні надано статус кандидата на членство в Європейському Союзі (ЄС) на підставі рекомендацій Єврокомісії від 17.06.2022.

Водночас Єврокомісія оголосила план дій, який потрібно виконати Україні для початку переговорів про вступ до ЄС, де серед необхідних кроків зазначила необхідність ухвалення комплексного стратегічного плану реформування всього правоохоронного сектору як частини середовища безпеки України.

Указом Президента України від 11.05.2023 № 273 схвалено Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки [1], а розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.08.2024 № 792-р затверджено план заходів, спрямованих на його виконання [2].

Передбачається, що указані акти покликані забезпечити проведення реформ у сфері діяльності органів правопорядку та прокуратури, що дадуть змогу вирішити низку проблемних

питань, а саме: надмірну тривалість досудового розслідування внаслідок перевантаження та подекуди неефективності органів досудового розслідування й прокуратури, нечіткість у розмежуванні компетенції та повноважень різних органів правопорядку, дублювання їхніх функцій, наявність корупційних ризиків у діяльності органів правопорядку та прокуратури, недосконалість механізмів призначення на посади й просування по службі, а також позитивно вплинуть на подальшу гармонізацію кримінального та кримінального процесуального законодавства України зі стандартами ЄС.

Так, план заходів охоплює, серед іншого, питання стратегічного планування у сфері кримінальної політики, уніфікації правових засад організації системи органів правопорядку, розвитку та посилення координаційної ролі прокуратури, протидії організованій злочинності, зокрема в цифровій сфері (шляхом впровадження Оцінки загроз організованої злочинності в Інтернеті – ЮСТА), поширення моделі поліцейської діяльності, керованої аналітикою (кримінальна розвідка, ІЛР-модель), паралельних фінансових розслідувань, діджиталізації, міжвідомчої співпраці та міжнародного співробітництва тощо.

Варто зауважити, що на цей час комплекс заходів, спрямованих на виконання Україною рекомендацій Європейської Комісії, представлених, зокрема, у Висновку Комісії щодо статусу України на членство в ЄС (2022 рік), Повідомленні Комісії про політику розширення Європейського Союзу (08.11.2023), Звітах про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 і 2024 років, визначений у низці комплексних стратегічних документів, серед яких, окрім вищевказаних:

- Державна антикорупційна програма на 2023–2025 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 04.03.2023 № 220 [3];

- план заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2024 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.03.2025 № 300-р [4];

- План України на 2024–2027 роки, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.03.2024

№ 244-р, відповідно до положень Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) від 29.02.2024 № 2024/792 щодо започаткування Ukraine Facility [5].

Крім того, міжвідомча робоча група, яка забезпечує переговорний процес щодо вступу України до ЄС та адаптації законодавства України до стандартів ЄС, схвалила проекти Дорожніх карт у сферах верховенства права, реформи державного управління та функціонування демократичних інституцій. Це стратегічні документи, які визначають ключові реформи у відповідних сферах та розроблення яких передбачено переговорною рамкою України з ЄС.

Так, Дорожня карта у сфері верховенства права є стратегічним документом, що визначає комплекс реформ у межах переговорного процесу щодо членства України в ЄС за переговорними розділом 23 «Судова влада та фундаментальні права» та розділом 24 «Юстиція, свобода і безпека». Документ містить широкий спектр заходів, спрямованих на посилення судової системи та прокуратури, підвищення якості та ефективності правосуддя, зміцнення незалежності та неупередженості судової системи та системи прокуратури, покращення захисту прав людини та зміцнення безпеки й правопорядку [6].

Після ухвалення Дорожні карти стануть головним орієнтиром для моніторингу та оцінки впровадження реформ. Так, протягом усього переговорного процесу Європейська Комісія розглядатиме та контролюватиме прогрес їх виконання.

Отже, можна констатувати, що розвиток кримінального процесуального законодавства України в умовах євроінтеграційного процесу здійснюється за векторами, що визначаються (1) відповідними правовими джерелами, зокрема директивами Європейського Парламенту та Ради ЄС, а також асquis Європейського Союзу, і встановлені в межах скринінгу українського законодавства праву ЄС, а також (2) рекомендаціями Європейської Комісії, наданими Україні як країні-кандидатці до ЄС.

І якщо однією з основних ознак директив є закріплення в них загального результату, якого необхідно досягнути із наданням можливості державам-членам самостійно вибирати шляхи та способи досягнення цього результату, то рекомендації Європейської Комісії, надані Україні, як правило, мають цілком

конкретний характер, часовий ліміт виконання, а також різні наслідки їх невиконання.

Отже, щодо імплементації директив у національне законодавство, то держави вільні у виборі відповідних способів і методів. Це може відбуватися шляхом прийняття спеціальних законів про імплементацію директиви, впровадження нових статей у кримінальне процесуальне законодавство тощо.

Тим самим підкреслюється, що ЄС встановлює лише цілі та напрями внутрішньодержавних перетворень, а не встановлює, які законодавчі акти повинні бути прийняті.

Таким чином, зберігаються особливості національних правових систем, але з посиленням гармонізації та поліпшенням функціонування загальноєвропейських стандартів.

Водночас зазвичай текст директиви дуже точний та детальний, тому директиви імплементуються у національне законодавство «у чистому вигляді». Основною метою імплементації директиви є досягнення визначеного нею результату [7, с. 48–49].

Варто зауважити, що більшість директив у сфері кримінального процесу спрямована на гарантування процесуальних прав учасників кримінального провадження, а також запровадження інструментів міжнародного співробітництва у кримінальних справах (Директива про право на переклад у кримінальному процесі 2010/64/ЄС від 20.10.2010; Директива про Європейський охоронний ордер 2011/99/ЄС від 13.12.2011; Директива про право на отримання інформації в кримінальному провадженні 2012/13/ЄС від 22.05.2012; Директива про встановлення мінімальних стандартів прав, підтримки та захисту потерпілих 2012/29/ЄС від 25.10.2012; Директива про заморожування і конфіскацію засобів вчинення та доходів від злочинів у Європейському Союзі 2014/42/ЄС від 03.04.2014; Директива про посилення деяких аспектів презумпції невинуватості і право бути присутнім у суді в ході кримінального судочинства 2016/343/ЄС від 09.03.2016; Директива про захист фізичних осіб щодо обробки їхніх персональних даних компетентними органами в цілях попередження, розслідування, виявлення та переслідування кримінальних злочинів чи виконання кримінальних покарань, а також вільної передачі таких даних 2016/680 від 27.04.2016; Директива про процесуальні гарантії для неповнолітніх підозрюваних чи обвинувачених у кримінальному

провадженні 2016/800 від 11.05.2016; Директива про правову допомогу підозрюваним та обвинуваченим у кримінальному провадженні, а також особам, до яких застосована процедура Європейського ордеру на арешт 2016/1919 від 26.10.2016 та ін.).

Рекомендації Європейської Комісії, надані Україні як країні-кандидатці до ЄС, більшою мірою спрямовані на підвищення інституційного та операційного потенціалу органів і установ кримінальної юстиції з метою належного виконання ними функцій і завдань, визначених законодавством.

У своїй сукупності рекомендації ЄК мають комплексний характер і стосуються низки аспектів їх функціонування: від підготовки та добору високопрофесійних працівників до забезпечення ефективності функціонування з урахуванням міжнародних стандартів, зокрема підзвітності та прозорості, мінімізації корупційних та інших ризиків.

Серед таких рекомендацій, викладених зокрема у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2024:

- розробити та прийняти SOCTA, зміцнити інституційні можливості, необхідні для його реалізації, створити постійного національного координатора для боротьби з організованою злочинністю;

- продовжити розроблення та прийняти відповідне законодавство про фінансові розслідування, виділити достатні ресурси, а також забезпечити додаткові тренінги для забезпечення систематичного проведення правоохоронними органами паралельних фінансових розслідувань;

- переглянути обов’язкове закриття кримінальних справ у зв’язку із закінченням строку розслідування після повідомлення про підозру та тривалість такого строку для забезпечення ефективного розслідування;

- привести законодавчу базу України у відповідність до положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС) та пов’язаних з ним документів;

- докласти більше зусиль для цифровізації системи правосуддя, включаючи суд і управління справами, а також виконання судових рішень. Продовжувати розробку електронної системи досудового розслідування кримінальних справ (СМЕРЕКА);

– запровадити систему випадкового розподілу справ між прокурорами на основі суворих та об’єктивних критеріїв, у тому числі спеціалізації, з належними гарантіями проти маніпуляцій та ефективним механізмом оскарження рішень про відвід прокурора;

– привести законодавство України у відповідність до acquis Європейського Союзу, зокрема Директиви про права жертв та Директиви щодо компенсації жертвам злочинів;

– досягнути прогресу у впровадженні поліцейської діяльності на основі розвідувальних даних, позаяк в Україні немає єдиної системи збору інформації та розвідувальної інформації для всіх правоохоронних органів;

– запровадити щорічне публічне звітування перед парламентом про роботу Офісу Генерального прокурора та Державного бюро розслідувань щодо розслідування випадків тортур та захисту жертв та ін. [8].

І хоча необхідність реформування всього правоохоронного сектору як частини середовища безпеки України, як і інші рекомендації, зокрема стосовно вдосконалення кримінального процесуального та суміжного законодавства, представлені Єврокомісією як необхідна умова на євроінтеграційному шляху України, в них немає значних викликів, адже, як зауважує Є. Крапивін, за останні 10 років наша країна зробила багато роботи, аби привести прокуратуру та органи правопорядку до європейських стандартів [9], а законодавство наблизити до права ЄС.

Водночас на шляху впровадження проголошених у державі реформ не слід забувати про належне наукове обґрунтування змін у законодавстві, системний і комплексний підхід, за відсутності яких ми ризикуємо не тільки повноцінно не вирішимо наявні проблеми, а подекуди навіть створити нові.

Список використаних джерел

1. Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, схвалений Указом Президента України від 11.05.2023 № 273/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>.

2. План заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки,

затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.08.2024 № 792-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792-2024-%D1%80#Text>.

3. Державна антикорупційна програма на 2023–2025 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 04.03.2023 № 220 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 18.10.2024 № 1194, від 01.11.2024 № 1256). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text>.

4. План заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2024 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.03.2025 № 300-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/300-2025-%D1%80#Text>.

5. План України на 2024–2027 роки, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.03.2024 № 244-р, відповідно до положень Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) від 29.02.2024 № 2024/792 щодо започаткування Ukraine Facility. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=8f36a2d9-9611-4bff-8fa9-474da62bd28d&tag=PlanUkraini>.

6. Проєкт Дорожньої карти за сферою «Верховенство права» (м. Київ, 07.02.2025). URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Proyekt_Dorozhnya_karta_Verhovenstvo_prava.pdf.

7. Климкевич Р. Директиви як джерело кримінального процесуального права Європейського Союзу. *Юридичний вісник*. 2021. Вип. 2. С. 47–53.

8. Звіт про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2024. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf.

9. Вступний іспит до ЄС: як Україна виконує рекомендації Єврокомісії. Реанімаційний пакет реформ. URL: <https://rpr.org.ua/news/vstupnyu-ispit-do-yes-iak-ukraina-vykonuie-rekomendatsiiyevrokomisii/>.